

Br. 10.

U Zagrebu, 1. listopada 1899.

God. II.

HRVATSKI PLANINAR

Viestnik „Hrvatskoga planinarskoga društva“ u Zagrebu.

U Gorskem kotaru.

II. Put na izvor rieke Kupe.

Kud se hrvatski sbori, tu se pjeva svakom Hrvatu mila pjesma »Gdje je stanak moj,« kojom veliča uz rieku Savu, i Kupu, što »šumi po pećinama«. No malo je Hrvata, koji bi prekoramili torbu i uzeli štap u ruke da krenu na izvor rieke Kupe, da razgledaju Kupeško jezero i da se okrepe onom poput leda zdenom vodom u zatišju, kakova su riedka u domovini.

Kada su presvjetla gospoda planinari u Malom selu odmorili, povezoše se cestom prama Biljevini, odkuda im je valjalo poći preko gorskih laza niz-brdice, na kojima je bujalo razno planinsko cvieće, a potočići žuborili u bukovoj i smrekovoj šumi.

Od Biljevine do izvora rieke Kupe protegnuo se je prođol, kojemu su obronci ponajviše nakosi, a protiče ga potok Krašičevica i Srakovac, sušice, koje nabuje samo za kišovitih dana ili kada se po planinama topi snieg.

Krasan je pogled na taj prođol, na seoca Okrug, Srakovac i Krašičevicu, koja se stisnuše pod rebrima briega i bujnom zeleni okitiše. Oko segne rado i do Svetе gore, gdje se u crnogorici bieli crkva Majke božje snježne, i do visokih slovenskih planina.

Kad su planinari ostavili laze i livade, izadjoše na kolnik, što vodi u Razloge, prošli su kraj razklimanog vrha Javorove klade sa kojega se također prigodice ruši voda i došli do mjesta, gdje ih je iznenadila prava bilina primorštica, opjevano smilje.

Nekoliko zavoja, pak se ukazalo zabitno planinsko selo Razloge sa 60 po prilici kuća, crkvicom, onizkim zvonikom i jednim zvoncem, koje je dovoljno da malen broj žitelja prizove k službi božjoj. U selu ima i krčma, gdje planinar, može odmoriti, a tada krenuti k izvoru Kupe, nu mi nismo pošli u selo, već je lugar skočio, da nadje koga, koji će nam pokazati bliži put. Izmotao se smješan čovuljak, imenom Ivan Mauher, koji reče, da je već mnogoga gospodina poveo k izvoru, a ljetos i nekoliko Karlovčana, pa se i podišio, da je тамо izpekao i po

koje janje. Bio je veoma razgovorljiv i šaljiv, u hodu brz i okretan, obazirući se, kako idu gospoda. Umuknuo je, kad smo došli na strmce, koje je nazvao »vražjima« i zamolio nas, da se čuvamo. Sva je sreća, da taj vratoloman put bijaše kratak, a kad smo iz šume banuli u korito potoka Krašićevice, bijasmo na pragu Kupeškog a jezera, koje nam se za malo zalašti svojom tihom i kao trava zelenom vodom.

Kupeško jezero obrubljuje visoki to kameniti, to krševiti vrhovi sa svijuh strana tako, da putnik nema nikakova izgleda, a sa lieve obale padaju u samo jezero i zato je ono s ove strane nepristupno, dočim se desnom obalom dade proći. Nad jezerom uzdignuo se Kupeški-vrh sa razklimanim pećinama od kojih nekoje priete, da će se survati u duboki bezdan jezera iz kojega odiče voda slabim šumom, nu malo dalje, već se praši i buči u kamenom koritu.

Nigdje ne bijaše žive duše, nigdje ni glaska, ni daška, kao da je priroda zamrla. Nekoliko vodenih konjica lepršalo je nad vodom u kojoj zagledasmo i oslastne lipene, (*Thymallus vexillifer*; die Aesche), vrstu ribe, koja jedina živi u jezeru, kojemu je temperatura $5-6^{\circ}$ C. i za pastrve »preljuta«. Voda je tako zdena, da se i mala čaša nedá u jedan mah izpiti. Kupeško je jezero t. zv. izvor jezero, koje prima vodu iz takove dubljine, da mu je površje posve mirno. Samo s proljeća, kada snieg kopni, zakuha voda u jezeru tolikom snagom, da kida kamenje i uz jak ga tutanj izbacuje. Kad izbije voda i na susjedne kamene rupe i šupljine i kada se ruši Krašićevica, digne se i na koj metar visoko. Kolika joj je snaga, svjedoči dovaljano kamenje, što leži uz obalu i u koritu Kupe i ovoga potoka.

Nedaleko Kupeškoga jezera propada Kupa jednim ciepom u spilju Limbu, izbija naglim tokom na dva pećinasta otvora i stvara potoke Studence, koji okreću slaba kolesa u Kuparima, gdje obitava samo nekoliko žitelja u siromašnim i trošnim kolibicama.

Kako uz obalu Kupe nije moguće proći, uzpinjali smo se drugim još vreltnijim strmcima, posli nizbrdice, pa uzbrdice, preko livada i šumom biele jalše (*Alnus incana*) i došli na dobar put, što vodi neprestano uz šumeću Kupu. Na sgodnome mjestu prevezosmo se preko Kupe, ostavismo hrvatsko tlo i stupisemo na tlo slovensko. Zvono oglasi pozdrav angjeoski i mi stupili u Osivnicu. Na izvor Kupe podjosmo u $4 \frac{1}{4}$, došli smo tamo u $7 \frac{1}{4}$, tu smo boravili $\frac{1}{4}$ sata, a u $8 \frac{1}{2}$ bijasmo u Osivnici.

Svratili smo se u gostioniku Josipa Ožure, koju svakomu planinaru, koji bi zapao u ove krajeve, toplo preporučamo. Tu smo našli, za čime smo težili: izvrstno zdeno pivo, slastnu večeru, dobrih cigara i udobne krevete u kojima smo, poslije živa razgovora, šala i pošalica, rado odmorili, jer smo toga dana provallili preko 60 kilometara.

III. Dolinom rieke Kupe.

Prekrasan osvanuo dan 4. kolovoza, kada su kola čekala spremna, da povezu planinare jednim od najkrasnijih krajeva nesamo Gorskoga kotara, već

ciele nam drage domovine. Pero nije kadro da opiše one krasote, koje putnika izmjenice zadivljuju, kad je iz Osivnice krenuo cestom uz šumeću Kupu do Broda, a odavle u Delnice. Od Osivnice do Gašparaca uklopljena je dolina rieke Kupe medju visoke briegove i vrhove, a naročito se iztiču sa slovenske strane

Pogled na Veliki Risnjak.

Ložke stiene sa 873 m. visokim Grintovcem na kojem su vapneni slojevi naslagani poput ogromnih knjižurina, svrstav se vodoravno do bukvom zarasla podnožja. Na ovim stenama zaustavljuju putnika dve osobite prilike, koje narod zove fratar i koludrica. Pod samim vrhom stoji na kamenu postavku prilika, koja

gledana s nekih strana frapantno oponaša fratra, jer mu se jasno razabire haljina sa naborima, glava, u nakrst složene ruke, a po gotovo tako zvana »kapuca«. Puškomet od njega, a na drugom vršku stoji koludrica, koja već vjekove pozdravlja fratra.

Puk priča, da su se fratar i koludrica voljeli, u podzemnom se hodniku sastajali, ali za kazan okamenili.

Malo dalje iztaknuo se s naše strane brieg sav zarasao risjem, (*Erica carnea*) i mora da je s proljeća osobit, kada ga pokrije grimizno rumenilo bezbrojnih cvjetaka. Tu leži selo Turke sa bielom crkvom sv. Križa, a nedaleko nje trešnja, koja mjeri u prsnoj visini do 2 i pô metra u objamu.

Kod Gašparaca, gdje vodi preko Kupe drven most, stupaš na hrvatsko tlo i krećeš odavle prama Kuželju. Kod potoka Velike Bjelice dolina je tako uzka, da se probila samo Kupa i cesta, usječena u žestoke dolomite. Nad ovim ždriptom zadržuju opet planinara ogromne Kuželjske stiene, koje se uzdižu nekoliko stotina metara visoko i zato orô na njima svoje timor-gniezdo vije.

Pod ovim stjenama leži mjesto Kuželj na Maloj Bjelici, a u zadku mu pećine poput ogromnih kulisa u kojima je znamenita Hajdova hiža, spilja sa podzemnim jezercima i čitavim životinjskim košturima.

Često prekinut razgovor, jasno je svjedočio, kako je priroda obuzela dušu presvjetle gospode, koji bi uprli prstom čas na ovu, čas na onu prirodnu tvo-revinu, a težko su se oprostili sa onim osobita oblika Grintovcem, ali i obazirali, ne bi li zagledali i Veliki Risnjak.

Milovidnom brodskom dolinom, u kojoj se oko otimlje na sve strane, šumi rieka Kupa bistra kao suza, padajući manjim slapovima. Kod Gustoga laza leži usred Kupe zelen otok, dalje njega drugi otočić, a kod slovenskoga mjesta Fare i treći.

U blizini Broda zagledaše presvjetla gospoda tik Kupe kolibcu, koja im se odala kao kupalište. Tu su kola stala, planinari u hladnoj se Kupi okupali i svježi krenuli preko mosta u Petrinju, gdje su pod sjenicom ručali. Poslije ručka razgledali su Brod i zaustavili se pred zrinsko-frankopanskim gradom u kojem je sada šumarski upravitelj knjeginje Turn i Taxis.

Za zrinsko-frankopanske urote bijaše Brod jedini grad, koji se je ozbiljno uzprotivio carskoj vojsci. Ova ga osvoji jurišem, posadu mu sasječe i grad oplieni.

Krasnom cestom podjoše planinari preko Lešnice, Velikog i Malog Tihova uzbrdice prama Delnicama, dobar komad i pješice, odkuda krenuše željeznicom u Zagreb, zakićeni bjelolistom i drugim alpinkama, koje su ubrali po vrletima Velikoga Risnjaka.

Dao Bog bio ovaj put hrvatskih velikaša na dobrobit planinarstva nesamo u Gorskom kotaru, već u cijeloj domovini, pa se i drugi mogućnici ugledali u ovaj rodoljubivi primjer. Zašto da idemo u tudji svjet, kad drugi dolaze k nama, da se ovdje čude, česa u drugim zemljama nisu našli; čemu da tražimo hljeba nad pogaču, tá bliža nam je košulja od halje?!

D. H.

Na Martinšćaku.

Napisao Stj. Širola.

Karlovcu na jugu, tik uz rieku Koranu digao se osamljen, jedva 345 m. visoki brieg — Martinšćak. Ime mu dolazi od kapelice sv. Martina, koja je ondje podignuta valjda u XV. vieku. Osamljen diže se Martinšćak med Tušilovićem i Barilovićem, obtočen hladnom Koranom. Oblik mu je vulkaničkih briegova, jer mu se strmine pravilno sastaju u glavicu, na kojoj se bjelasa kapelica sv. Martina.

Kad sam se vozio od Plitvička jezera, promatrao sam šumovite bokove Martinšćaka i s Barilovića gledao milovidnu glavicu ; kad sam se vraćao iz Topuskoga i uzpeo na Čemernicu, vidjeo sam opet Martinšćak. Ovo mora da je zanimljiva točka, s koje se otvara divan vidik na sve strane i to na široko i daleko, rekoh sam sebi i odlučih, da se uzpnem na nj.

Bilo mjeseca kolovoza. Dogovorih se s jednim prijateljem i nas dvoje poslije objeda otišli iz Karlovca pješke preko Rakovca, Mostanja, Turna, uz Logorište do nekadašnjega Belaja, pa onda lievom obalom Korane u Velemerić, selo sa župnom crkvom i župnim stanom. Trebali smo dva sata lagana hoda. Bilo nam je doduše vruće, ali smo tu žegu rado podniali, veseleći se krasnomu vidiku, koji će nam se otvoriti pred očima, kad se uzpnemo na vrh Martinšćaku.

U Velemeriću razgledasmo g. 1782. sagradjenu, a 1894. krasno obnovljenu crkvu sv. Vida, kraj koje je zidana kamenita cisterna. Naš poznanac i prijatelj župnik J. Š. primio nas poznatom gostoljubivošću, a onda krenusmo oko 4 sata na brieg. Da nam bude ljepše, uzeo nas voditi tada još klerik, a sada vrli kateheta I. H. — Vodio nas je kroz Ladvenjak, uz prizemnu pučku školu liepim putem do podnožja samoga briega, na koji vodi dosta pustopašni i liepi šumski putić. Uz put smo vidjeli na iztočnoj strani, okrenutoj prama Korani, male vinograde, koji su ostali poštijeni od zlosretne filoksere, a onda zakrenusmo šumskim putem gore, uzpinjući se lagano kroz mladu i bujnu šumicu. Trebali smo tri četvrta sata i bili smo kod kapelice sv. Martina — na Martinšćaku.

Bio sam već na mnogim planinama i briegovima, ali sa nijednoga nisam mogao na daleko i na »sve strane« da gledam, kao sa ovoga maloga i zanimljivoga vrha. Dakako, da sam najprije bacio pogled na Karlovac, koji se je sjeverno pred nama složio kao mala panorama. To je slika, koju bi Niemac nazvao : »Vogelperspective«. Sve ulice i kuće bile su pred nama male i liepe, poredane upravo milovidno, a Kupa sе poput zmije savija od Mahićna, Hrnetića kroz grad prama Rječici, Šišlaviću do Jamničkoga luga i dalje. Vidiš pod sobom Koranu, koja dolazi dubokim kamenitim koritom od Barilovića i teče dostojanstveno do Vodostaja, gdje se salieva u Kupu. A Turan i pritok Koranin — Mrežnicu gledaš tako reći pred nogama. Sva okolišna mjesta vide se posve

jasno i liepo, jer je Martinšćak osamljen, a k tomu su svi okolišni brežuljci puno niži od njega.

Upravo smo se nasladjivali pogledom prama sjeveru. Pred nama je stajala Samoborska gora (Plješivica s Okićem), a odmah dalje Podsusjed sa Zagrebačkom gorom i Prigorjem tako jasno, da nam dalekozor nije ni rabio. Na iztočnoj strani otvorio se vidik ravnim Pokupljem, tek u daljini vidjeli smo humovite Vukomeričke ili bolje Kravarske gorice, a onda Petrovu goru sve do Čemernice. Tušilović i Vukmanić bili nam pod nogama, a brdeljke: Mandić, Katičina kosa, Zurino brdo i dr. viđjeli smo posve jasno. A kad svrneš okom prama jugu, kao da vidiš početak novoga sveta, milovidne valovite humke, vrhunce i briegove južno-hrvatske visočine, koja se svršava daleko dolje u zadku Golom Plješevicom. Onda se na zapadu vide Kapele, Risnjak, Bjelolasica, pred kojima se tubasti Klek koči kao siedi starac.

Krasan je pogled uz Koransku dolinu prama gradini Barilović, onamo dalje od Leskovca i Cerovca. A liep je vidik na Jelsu, Dubovačke humove, Vinicu i ponosnu sv. Geru, te ciele Gorjance i Žumberačke gore, koje zatvaraju vidokrug sa sjeverozapadne strane.

Jednom riečju za prijatelja planinarskoga izleta nema na blizu tako krasne točke, kao što je glavica Martinšćaka. Pa ih ipak ima veoma malo, koji bi se potrudili ovamo, da se dive prekrasnoj i ubavoj karlovačkoj okolici. Na Vidovo, kad je u Velemeriću proštenje (crkveni sbor), sabere se nešto naroda i na Martinšćaku, koji onda oživi, kao što je bio živ u doba turskih provala, kad se je s njegova vrha hitcem iz topa davao znak, da se neprijatelj bliži. Taj top je i danas spremlijen kraj žrtvenika u kapeli za uspomenu.

Kapelica sv. Martina jednostavna je i malena s drvenim krovom i malim zvonikom, u kome su smještena dva zvona. Na jednomu je graviran napis: »S. Maria 1759.«, a na drugom zvonu: „Baltazar Herold — Wenezia 1677.“ Po svoj prilici je taj Herold bio zvonoljevac, pa je zanimljivo, kako je to zvono dospjelo na Martinšćak. U kapeli nadjosmo na žrtveniku dobro sačuvani, stari Misal s napisom: »Ecclasio S. Martini — 1760.“ Kapela je gradjena po svoj prilici g. 1650., te je i danas još dobro sačuvana, premda je izvržena oštrim vjetrovima i nepogodama vremena.

Upravo smo se naužili prekrasnoga vidika s liepoga Martinšćaka, kojemu je sva tjemenica izkrčena i obrasla finom travom. Gdjegdje sam vidio i mirisavih dragoljubica (Cyclamen), koje su inače riedke u ovoj okolici. Odmoriv se na mekanoj travi, vratismo se niz brdo u dom vrloga župnika Jožice, koji nas je tek kasno u večer pustio, da se vratimo kući s ponovnim uvjerenjem, da nam je domovina liepa, i preliepa...

Grad Brlog i okolina.

Stari Brlog, kojega su danas gotovo $\frac{4}{5}$ razvaljene, razkrilio se je na desnoj obali Kupe. Prvi se put spominje god. 1544., a bijaše mu tada gospodarom Stjepan Frankopan Ozaljski. Od tog vremena pa sve do 1671. bijaše svojnom dičnog hrvatskog roda Zrinskih. God. 1682. dobije ga od kralja Leopolda I. Ivan Šubić-Peranski. Kći ovoga Barbara Sidonija, udata za baruna Dellišimunovića držala ga je do svoje smrti 1713. Od tada mienjao je Brlog često svoje gospodare. Najprije bio mu vlastnikom karlovački general Josip grof Rabata, onda grofovi Paradajzeri, za tim grofovi Petazzi god. 1837. Oko god. 1850. kupio je Brlog Filip Šufflay u svoje doba dobrobro poznata ličnost i vrstni gospodar te čovjek koji je znao u velike cieniti prirodne krasote svoje domovine. Iza njegove smrti razprodano je brložko imanje. Grad i baštu kupio je neki susjedni seljak, koji ga do na jednu petinu poruši. Danas još stoji iztočni dio te polovica južnoga diela.

Kapelica gradska posvećena B. D. M. od Čisla sada je bez krova, dok je žrtvenik prenesen u župnu crkvu u Kamanju. U toj kapelici sahranjen je Filip Šufflay sa svojom ženom Barbarom Babok i dvoje svoje unučadi te posliednji vlastelin brložki, zet Šufflayev, Stojan Klaić. Grob njihov ne resi ni spomenik, niti križ, a doskora podignut će im se na grobu hrpa kamenja razvaljenene kapelice . . . nu dobro je, da oni za to neće znati . . .

Koli divan i udoban bijaše to grad za života Šufflayeva! Već Krćelić, poznati historičar hrvatski prošloga veka, spominjući u svom djelu »Notitiae prae-liminaires« Petazziev grad Brlog, zove »ellegans castellum«. Danas dakako to nije, a neće jamačno dugo potrajati i ne stat će i onih kukavnih ostanaka prostranoga grada, u kojem danas obitava seljak! . . .¹⁾

Krasna perivoja, što se je sterao oko grada sve do g. 1883. ne stalo je; ekso-tično drveće i grmlje zamienio današnji gospodar kukuruzom i krumpirovom. Ugodne i mirisave sjenice jasmina i jorgovana uginule su pa nema više ni kamenih stolova ni klupa, u jednu rieč: ne stalo je svega, što je nekoć resilo perivoj i grad brložki.

Kako bijaše grad liep, tako mu je i okolica krasna i romantična. Dolje izpod grada šumi Kupa, tjerajući nekoć gradski mlin i pilu, a preko nje evo nam posestrime Kranjske sa ubavim seocem Božjakovo, koje se je razkrililo na pećini iznad Kupe. Ime potiče tomu seoci bez sumnje od božjaka (reda božjaka), koji je nekoć ovdje imao svoju crkvu. Imanja božjaka pripala su kasnije njema-

¹⁾ Osobitu gostoljubivost preznačajnoga Šufflaya, te žilave korenike hrvatske, uživali smo u Brlogu mjeseca lipnja g. 1870. Tu smo razgledali staru knjižnicu, vidjeli 4 oklopa, nekoliko kaciga, više starih pušaka od kojih bijaše jedna 18 pedalja duga. Dobroćudni starina kazao mi i jednu povijlu o Petru Zrinjskom i Krsti Frankopanu, veliko doglasalo, kojim smo dozivali sa balkona do Metlike i jedan meteor, koji je težio više od 3 klgr. U Brlogu sproveli smo nekoliko dana, uživali u perivoju one prekrasne ruže, prvi put u životu jeli žutih trešnja, od ljubljenoga se stotine oprostili i krenuli u Ozalj, velegrad Petra Zrinjskoga. Ur.

čkom redu, koji je već g. 1310. osnovao komendu u susjednoj Metlici, pod koje spadaju Božjakovo i Tri Fare kod Metlike. Tri Fare (Rozalnice) su najznamenitije mjestance u doljnoj Kranjskoj sa svojim proštenjima, od kojih je najveće ono u nedjelu poslije Bartolova. Tu se skupe hodočastnici ne samo iz kranjske, nego i iz Hrvatske. Milina je tu gledati narodnu nošnju od koje se osobito iztiče ona iz susjednog vrletnog Žumberka.

Tri Fare nose svoje ime od tuda, što su tamo na okupu tri crkve. Narod priča, da su te crkve donesli angjeli iz Turske, odakle su ih spasili od turskoga biesa. Noseći je ovamo, izgubiše putem tornjeve dviju crkava, dočim treću cielu donesoše. I danas vidimo, da samo srednja imade zvonik, dočim su postranične bez njega.

Da se vratimo na našu stranu? Obala je Kupe veoma zanimljiva i romantična. Sjeverne i s druge strane obale dižu se vrletne stiene obrasle zelenilom sa mnogobrojnim malim spiljama. Ne daleko grada »pod humolom« u steni iznad Kupe nalazi se mala spilja, u kojoj imade do 80 godina starih zapisanih imena.

Blizu ove spilje diže se nad Kupom do 30 m. visoka pećina, koja se pružila upravo nad rieku. Priča veli, da se je s ove pećine strmoglavila neka djevojka, kćerka brložkoga grofa u Kupu i u njoj našla svoju ranu smrt. Izpod ove pećine izvire jak potok Stankovac kojemu je voda veoma hladna i mutna. Vele, tko pije vodu njegovu, da dobije groznicu. Ovo vrelo, da je odtok velikoga podzemnoga jezera, koje se nalazi pod selom Velikim Brlogom. O tom se selu priča, da u njega ne ulazi kuga — jer stoji na jezeru, — koje bi »gospu kugu« pozobalo, da dodje onamo.

Dolje niže Kupe nedaleko sela Kamanja, eto poznate velike spilje Vrlovke*).

Preko sela Kamanja vodi nova krasna cesta uz Kupu do Ozlja, prikljujući se staroj kotarskoj cesti, kojom dolazi preko Pokupja i Mahićna u Karlovac. Na staroj cesti poviše Kamanja stoji nova župna crkva kamanjska sa školom i župnim dvorom te nekoliko pristojnih zidanica. Crkva kamanjska veoma je lijepo sagradjena u romanskom slogu, prostrana i krasno oslikana po poznatom domaćem slikaru, g. Antoniniju. Filiale ove crkve su kapele sv. Filipa iznad sela Reštova i sv. Blaža u Bratovanjcima. Kapela sv. Filipa bijaše prije župnom crkvom, premda stoji gotovo na kraju ciele župe. Ovu kapelicu sagradila je u XVII. vječu brložka vlastelinka Barbara Sidonija Peranska. Na mjesto, na vrhuncu brda, što se stere izmedju Reštova i Žakanja, veli narodna predaja, najvolila je izsetati grofica, da se užije prekrasnog vidika, koji se odanle na daleko i široko pruža. Da se oduži svemogućem Stvorcu za užitke prirodne, sagradi tamo na čast sv. Filipu i Jakovu rečenu kapelu, koje se je i u svojoj oporuci sjetila posebnim legatom. Glavica na kojoj stoji kepelica sv. Filipa visoka je nad morem 295. m. i od nje je prekrasan vidik prema zapadu, sjeveru i istoku.

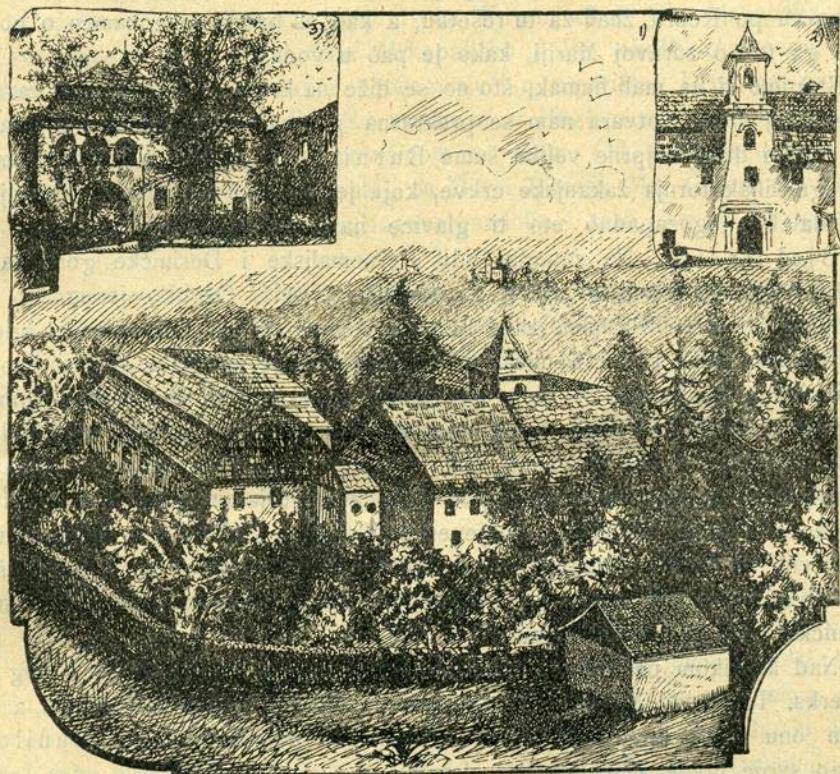
Druga opet kapelica sv. Blaža u Bratovanjcima, koja je prošle godine gotovo iz temelja obnovljena, stoji na 274. m. iznad mora visokom briegu. Ova

*) Sliku ove spilje priobčili smo ljetos u br. 3. »Hrv. Plan.« Ur.

kapelica potječe jamačno iz XV. veka. Toranj joj bijaše prije otvoren sa 2 zvonca, od kojih je jedno prastaro, valjkasta oblika s nadpisom, koji do sada nije nitko pročitao. Ploča, što čini podnožak oltara nosi glagolski nadpis, koji je pričljivo sačuvan, dočim je isklesani grb na njoj tako izlizan, da se ništa neda razbrati. I od ove kapelice liepi je pogled prema zapadu i sjeveru.

Najljepši vidik pruža nam se sa briega »Velika Rebar«, koj se udiže na jugu grada Brloga.

Kod »Kipa« t. j. kod mjesta gdje počinje nova cesta prema Ozlju, kre-

Grad Brlog.

ćemo izderanim putem prema jugu, te prolazimo pokraj njiva i pašnjaka ostaviv na desno brežuljak Kozju-goricu i Šelibajke. Tako dolazimo izpod sela Velikog Brloga, gdje se popnemo na mali brežuljak. Preko ovoga dolazimo na »Steljnik« i za čas evo nas kod liepe bukove šume »Bukovja«. Došav na južni obronak šume, eto nas na podnožju Velikog Rebra. Sliedeći smjer prema zapadu, uzpet ćemo se baš na vrhunac rečenoga briega. Tjeme mu je ravno, zapremajući po prilici 150 jutara. Promotriv tlo, opazit ćemo, da je ovo nekoć orano bilo. Slogovi se još dobro razpoznавaju i teku dužinom cijelog tjemena. Pače i uvale, koje se sa strane nalaze bijahu nekoć izorane. Kad je to orano,

nezna nitko. Jamačno je tomu veoma davno. Nema dvojbe, da su to u prošlim vjekovima izorala brložka vlastela, i tako si tamo načinili sjenokoše. U XVI. veku bilo je na Vel. Rebru 9 naseljenih selišta, koja su spadala pod Brložki grad. Tako piše urbar brložki, dočim priča narod, da je tamo bilo i veliko selo sa crkvicom. Još i danas pokazuju pastiri hrpu kamenja kao ostanke te crkvice. Dalje veli priča, da je na »Vel. Rebru« bio i vrlo duboki zdenac zdrave i hladne vode. Taj zdenac da bijaše pokriven gvozdenom rešetkom, koju ne bijaše nitko kadar odvaliti. Ima ljudi, koji nam pripoviedaju, da su njihovi djedovi, dok su pasli marvu po Rebru, znali za tu rešetku, a kad su bacili dolje kamen o podne, čuli su ga tek o zdravoj Mariji, kako je pao u vodu!

Stupimo li na mali humak, što no se diže na kraju te male visoke ravnice, na sjevernoj strani, otvara nam se prekrasna panorama. Gledamo li prema zapadu, vidimo dolje najprije veliku šumu Burnik i Drage, a lievo se pomaljaja iza briega šiljak tornja žakanjske crkve, koja je nedavno iz temelja obnovljena. Tamo daleko jugozapadno eto ti glavice na lievo nagnutoga Kleka i sivkaste Bjelolasice. Na zapadu vidiš Černomaljske i Desiničke gore, a na podnožju njihovom kranjska mjesta Černomelj i Semić. Osobito je ugodno gledati onu množinu bielih kućica iznad Semića, koje su se poredale oplazom briega. To su gotovo same klieti. Semički brieg bijaše nekoć na glasu svojim vinogradima i vinom. Pogledamo li bolje na Semić (dalekozorom ili prostim okom za vedra dana) razabratи ћemo usred mjesta crkvu, koju je sagradio kraj Bela na čast sv. Stjepanu kralju u vrieme, dok je dolnja Kranjska sačinjavala dio hrvatske kraljevine. Semiću na desno izpod Uskočkog gorja eto i varošice Metlike, dalje seoca Drašića, Radovice, a sjeverno Vivodine u Hrvatskoj. Dalje sjeveroistočno vidi se Lović, Vrhovci, gora Plješivica, a ovamo bliže desno Plješivici Jastrebarsko, od kojeg se bieli ravna pruga širokom ravnicom k jugu: željeznički drum prema Karlovcu.

Nad Metlikom pa dalje Vivodine, vidi se množina manjih seoca kršnog nam Žumberka. Tamo nad Metlikom upravo pod sv. Gerom gledaš Radatoviće, a pred crkvom onu staru lipu, pod kojom je naš dični pjesnik Jovan Hranilović izjavio svoje divne »Žumberačke elegije«.

S ove točke Vel. Rebra vidiš cielu doljnju Kranjsku i veći dio vrletna Žumberka te naše liepo Pokupje od Marindola do Ozla.

Prema jugozapadu zastire izgled Lipnički brieg (459 m.) i Jugovac (413 m.). Isto tako spriječavaju vidik prema jugu brda nad Bukovjem (402 m.) i Vodenica (528 m.) zarašla na južnom oplazu visokom bukovom šumom »Patarskim Bukovjem«. svojinom bivšeg pavlinskoga samostana svetičkoga.

S Vodenice, koju zovu i Meduničkovo, vidik je još dalekosežniji, jer je otvoren ne samo prema istoku, sjeveru i zapadu, već i prema jugu na karlovačku okolicu. Pogled s ovoga briega opisati ćemo drugom sgodom.

Emil Laszowski.

Na Bjelolasici.

U Velikoj Kapeli, koja je duga 72, a široka 32 kilometra, prva je Bjelolasica, što se je najvišim vrhom iztakla 1533 m. visoko.

S ovim vrhom svršila su gg. Nikola Faller i Dragutin Hirc za ljetos svoje »visoke uzlaze.« Željeznicom se povezoše 27. kolovoza do Lokava, odnosno do Bukovca, odkuda krenuše kolima liepom šumom crnogorice preko Sungera u Mrkopalj, gdje su odsjeli kod prijatelja Antuna Horaćeka, a prenoćili kod kr. državnoga nadšumara, gosp. Ivana Kranjaka. Oko Mrkopalja razgledali su planinari još istoga dana Mrkopaljsko polje, obašli znamenitu propast Bezdanicu, te se u večer vratise botanizirajući u trgoviste. Drugoga dana u 5 sati u jutro krenuše sa g. Fr. Šporerom u Begovo razdolje, najviše selo u domovini, jer leži 1090 m. nad površinom morskom. Od ovud se otvara osobit vidik na Mrkopaljsko polje, Mrkopalj, na Burni Bitoraj, Maj, Čelimbašu, Sungere i Brestovu dragu, a znamenito je Begovo razdolje i zato, što se od njega vidi nebotični Triglav.

Od sela vodi put uzbrdice strmcem u goru na planinsku poljanu Okrugljicu, uzdiže se odavle do Dugačke poljane, a po treći se put nadigne tlo u Vrbovskoj poljani i doveđe planinara pod Velike vrhove, odkuda se uzlazi na Bjelasicu bukovom šumom.

Prije bijaše uzlaz veoma tegotan, jer se je velikim strmcem moralo uzlatiti malo ne pravcem.

Ovim strmcem uzlazilo je mjeseca kolovoza t. g. veoma odlično društvo u kojem bijaše i presvetli gospodin veliki župan, Vladimir Nikolić Podrinski. Ovaj uzlaz donio je hrvatskomu planinarstvu opet liepu jabuku, jer je g. Josip Havas, ravnatelj državnih šuma dao sagraditi, put, kojim sada uzadje planinar bez velikoga npora za jednu uru, a za povratak ne treba ni pô ure. Ovaj su put gg. Faller i Hirc posvetili, jer su kao planinari prvi njime uzlazili. U 8 sati bijahu na najvišoj točki Bjelolasice, gdje ih dočeka tako žestoka bura, da nisu na pećinama mogli uztrajati, a spustila se toli gusta magla, da ni 4—6 m. izpred sebe nisu vidjeli. Čekali su do 11 ure, nu kako nije ovremenilo, počeše se sa lugarom Mihečićem vraćati pod Velike vrhove, odkuda su pošli do jednog brežuljčića da zagledaju Bjelasicu, ali badava, ona bijaše i u 1 sat u gustim oblacima.

Nedaleko Vrbovske poljane planinari su ručali, odmorili, a zatim se povezli u Mrkopalj, nadajući se drugom prilikom boljem vremenu. Kada je jasno, vidi se Jadransko more, otoci Krk, Cres, Lošinj, Klek, Velika Kapela, Velebit. U Gorskom kotaru vidi se Veliki Risnjak, Snježnik, Burni Bitoraj, Viševica, Kuželske stiene, a daleko prama sjeveru i slovenske planine sa Triglavom. Sa četvrtoga vrha Bjelolasice gledaš i bieli Zagreb, a iza njega Zagrebačku goru sa Sljemenom.

U florističkom pogledu izpala je ova ekskurzija povoljno i mnoga je bilina ubrana. Od riedjih spominjemo: *Hedraeanthus Croaticus*, *Eryngium alpinum*, naj-

krasnija hrvatska planinska bilina, nadalje *Stachys alpina*, *Campanula Scheuchzeri*, *C. rotundifolia*, jedna osobita *Centaurea*, *Libanotis montana*, *Rosa gentilis*, *Heliospermum pusillum*, *Silene Saxifraga*, *Kernera saxatilis*, *Carduus Carduelis* itd., dočim bjelolisti planinari nisu našli. Od grmova raste i na Bjelolasici *Cotoneaster integrerrima* i *Rhamnus Carniolica*; od borovica *Juniperus nana*, od vrba *Salix grandifolia*.

Istoga dana krenuše planinari u 10 sati u večer brzovlakom u Zagreb, odkuda se g. Faller za dan, dva zaputio u Milan, osvanuo na Lago di Como i odtuda se vinuo na razklimani Monte San Martino. H—c.

Družtvene viesti.

— 1874 — 1899. Dana 15. listopada g. 1874. sakupiše se na poziv »umnoga i poput mrava radinoga rodoljuba«, profesora dra. Gjure Pilara sliedeća p. n. gg.: Bude Budislavljević, Spiro Brusina, Gjuro Crnadak, dr. Uroš Čučković, Vaso Dizdar (†), Ilija Guteša (†), Josip Janda (†), dr. Petar Matković (†), dr. Josip Schlosser (†), Josip Torbar, Ljudevit Vukotinović (†) i Pavao Žulić, da se dogovore glede osnutka planinarskoga družtva, kojemu ovaj dan položše i temelj. Gospoda dr. Gjuro Pilar, Josip Torbar i Ljudevit Vukotinović izradili su pravila, koja je zemaljska vlada odobrila 20. ožujka 1875., a 29. travnja obdržavana bi »prva« glavna skupština na koju dodje do 26 članova, izabрав si predsjednikom dra. Josipa Schlossera Klekovskoga, a podpredsjednikom Josipa Torbara, za onda ravnatelja kr. više realke u Zagrebu.

15. listopada t. g. navršuje se 25 godina, što obстоji hrvatsko planinarsko družtvo, koju će 25-godišnjicu svoju i dostoјno proslaviti.

Kako je hrvatsko planinarsko družtvo postalo, opisao je lanjske godine presv. g. Bude Budislavljević Priedorski u br. 3. »Hrvatskoga Planinara« na koji članak upozorujemo naše čitatelje.

— **Najrevniji zagrebački planinar** jest stari član H. P. D. gosp. Žiga Štagl, koji revno polazi na Sljemenu od 15. svoje godine. Lanjske godine bijaše na Sljemenu 63 puta, ljetos do 26. pr. mj. 34 puta. Od svog stana u Gajevoj ulici, treba do piramide, idući umjerenim korakom, 3 sata, a ide u svako doba godine, pa mu i zima u tome ne smeta, te je već često iz Zagrebačke gore donio prvu proljetnicu ili prvoga proljetnoga leptira. Kako je g. Štagl jak i snažan, osvanuti će na Sljemenu još mnogo i mnogo puta, da uživa daleke krajeve prekrasne nam domovine.

— **Osobna viest.** Gosp. Gašo Vac, kr. kot. šumar i revni tajnik podružnice »Strahinšćice« u Krapini, — premješten je na vlastitu molbu u Čazmu.

— **Hrvatska planinarska podružnica u Gosiću.** Dne 20. kolovoza o. g. obdržavana je prva glavna skupština »Hrvatske planinarske podružnice« u

Gospiću pod predsjedanjem presvj. gosp. B. pl. Budisavljevića. Pošto je presvj. gospodin prisutne članove srdačnom dobrodošlicom pozdravio, prešlo se je na izbor imena i družvenog znaka planinarske podružnice u Gospiću, te je jednoglasno uzeto ime »Visočica« a za znak »jela« u trobojnoj, narodnoj, hrvatskoj vrpcu. Za tim je obavljen izbor upravnog odbora, te su izabrani: za predsjednika M. Drenovac, kr. nadšumar; za tajnika Dragutin Franić, kr. profesor; za blagajnika Dane Travica, kr. profesor, a za članove odbora: Rikardo Schmidinger, kr. žup. šum. nadzornik i Nikola Pavelić, veleposjednik. U nadzorni odbor birani su gg.: P. Huber, kr. kot. predstojnik, F. Sudec, knjigovodja i Ljudevit Vukelić, umir. satnik.

Hrvatska planinarska podružnica »Visočica« u Gospiću ima već liep broj svojih članova što u Gospiću, što izvan Gospića. Za svakog ljubitelja i ljubiteljicu prirode i njezinih bajnih ljestvica samo se od sebe preporuča i domovinska ih ljubav pozivlje, da se ujedinjenim silama nadju na okupu u tom drnžtvu te da se što veći broj našeg mjestnog gradjanstva i svjestnog činovništva, u ovo patriotsko i požrtvovno družtvo upiše, pa da veselim srcem i poukom u prirodi odbaci svoje svakidanje brige, oplemenjujući i srce i um vlastitim upozorenjem svoga zavičaja. — Članovi Hrvatske planinarske podružnice »Visočice« u Gospiću već ovoga ljeta izvedoše prezanimive uzlaze na naš divotni Velebit i to: na Vaganski vrh, Veliki Malovan, Babino jezero, Sv. brdo i Alan, zatim na Jadovno i njegovu okolinu, pak na Paležku kosu, Širovaču, Veliki Alan, Šatorinu, Sundjer i Kalinovaču.

„Hrvat“.

Molba. Sve prijatelje hrvatskoga planinarstva liepo molimo, da nam pridruži nove članove i utemeljitelje. Osrednje duždvo u Zagrebu, kao i njegove podružnice, imadu mnogu plemenitu nakantu, pa nam toga radi i nalaže rodoljubiva dužnost, da ih podupiremo. Članarina »Hrvatskoga planinarskoga družtva« i njegovih podružnica iznosi 3 for. na godinu, a dobivaju bezplatno »Hrvatskoga Planinara«. Za nečlanove stoji družtveni vjestnik 2 for., za djake 1 for. 20 novč. na godinu.

Književnost.

„*Povjest kraljevine Česke*“. Napisao Vlaivo Tomek. Preveo, životopisom pisca i uvodom popratio Ivan Nep. Jemerski, župnik u Grubišnopolju u Hrvatskoj. Naklada prevodioca — Ciena 2 for.

Ova povjest pobratinskog nam naroda češkoga opremljena je u velikoj osmini, zapremajući 456 stranica. Imamo povjest hrvata od Smičiklase, nastavlja se povjest Hrvata od Vj. Klaića, koji nam je prije nekoliko godina napisao i povjest Bosne; imamo povjest Rusije, pre-

vedenu profesorom Adamovićem, dogodovštinu Slovenaca, pa nam evo sada neumornoga župnika Jemerski, koji hrvatskom narodu nudja povjest slavne kraljevine Česke. Komu slovenska uzajamnost nije samo na jeziku, u koga nisu samo puna usta, a srđe prazno, posegnuti će kao Hrvat za tom povješću, da upozna »Českoga lava«.

Druga knjiga „*Hrvatski narod*“, koju župnik Jemerski poklanja »hrvatskomu seljaku«, stoji sa poštarinom 1 for. 35 novč.

Knjiga obsije u maloj 16° X + 544 strane i ovaj joj je sadržaj:

Predgovor i pozdravna pjesma. I. Što je narod? II. Zemljopis Hrvatske. III. Šetnja kroz Hrvatsku. IV. Povjest Hrvatska. V. Osvrt na naobrazbu i život, na književnost, stariju i mlađu dobu književnosti, na umijeće i znanost. VI. Hrvatsko državno pravo. VII. Sadašnjost i budućnost uz dodatak: Političke stranke u Hrvatskoj.

»Zemljopis Hrvatske« mora da zanima i svakoga planinara, jer su u njemu opisane s velikom ljubavlju, a lakin jezikom naše gore i planine, dapače je g. pisac baš poseguo i u samo planinarstvo, jer nam u poglavlju: »Šetnja kroz Hrvatsku« opisuje pogled sa Zagrebačke gore, sa Ivančice, Papuka, sa Fruške gore, Kleka, sa Velebita, sa Vele Učke i Orjena, pa ti tako sa visine predočuje Dalmaciju, Hrvatsku, Slavoniju i onaj dio Istre u kojem živi narod naš, narod hrvatski.

Oprema je ove knjige oku mila i dirljiva, pa kako i nebi, kad seljak, povedši ženu i sinčića na brdo, zanosna srđca pozdravlja šeširom dragu si domovinu hrvatsku, pozdravlja kršno hrvatsko primorje i sveto si jadransko more. Ženu, u narodnom odielu iz okolice zagrebačke, obuzelo je neko sveto čuvtvo, a oči joj igraju od radosti kada gleda krajeve, koje joj muž pokazuje, dočim se mali sinčić, svladan ljepotama domovine, kao okamenio. Obje je knjige opremlila i stampala tiskara Antuna Scholza u Zagrebu.

Edward Whymper's Berg- und Gletscherfahrten in d. Alpen in den Jahren 1860. bis 1869. Autorisirte deutsche Bearbeitung von dr. F. Steger. Mit 3 Karten u. 112 Abbildungen.

E. Whymper, brat glasovitoga aljaškoga putnika, spomenutih je godina, prezirući svaku pogibelj, kao neustrašivi englezki alpinista, prošao planine Dauphiné i Svicarske i neobično je puno privredio planinarstvu i znanosti. Šest mu je puta pokušao uzaći na Matterhorn i tek sedmi mu je puta to pošlo za rukom. Njegova opažanja o pomicanju ledenjaka, njegovi prelazi preko njihovih razpuklina i supljina, njegovo izporedujuće opisivanje, razjasnenja o raznim teorijama ledene dobe i množtvo drugih naravoslovnih opazaka, podavaju ovomu dielu, uz umjetničko izradjene slike i neobično živo i prezanimivo opisivanje, osobitu cjenu. Opisuje svoj ulaz na Mont Pelvoux, nadalje Mont Cenis, ulaz na Grand Tournalin, i na Pointe de Ecrins, opisuje Mont Blanc, ulaz na Grand Cornier, na Dent Blanche, Auguille Verte, Ruinette, nu divotno je opisan ulaz na Matterhorn i užasna nesreća, koja je na povratku snašla njegove drugove, medju njima i englezkoga lorda Douglaša, kad im je puknuo manila-konop, kojim su se vezali. Čuveni mu je zaglavak djela u kojem crta smrt svoga vjernoga vodiča Bennensa. Znamenito djelo izašlo je u 10 svezaka, svezka uz cjenu od jedne marke, a zavremena na finom papiru 536 stranica.

Raznice.

Bjelolist u Hrvatskoj. Prvi je u Hrvatskoj našao bjelolist pokojni Zelebor, bivši pristav bečkoga muzeja na Velebitu u Lici, a na briegu Srnopasu (1386 m.) kod Gračaca. To bijaše g. 1863. ili 1865., kad je putovao gornjom Krajinom. Godine 1873. odkriše ga na Velikom Risnjaku, g. 1883. na Velikom Snježniku (1506 met.), 1886. na vrhu Guslicama (1844 m.), susjednom Medvrhu (1427 m.) sa Malom Snježniku, a ujedno bude zabilježen za Jelenac (1442 m.) sve to vrhove kotara čabar-skoga. Ima bjelolista, kako čujemo, i na Burhom Bitoraju kod Fužine. Biele stiene, novo su stanište za bjelolist; tu ga je 21. srpnja t. g. odkrio D. Hirc na dolomitnim stjenama »pod tisom«, gdje je porasla i mnoga druga alpinska bilina.

Prvi planinari na Sv. Eliji. U sjeverno američkim Kordilierima najviši je brieg St. Elias, što se uzdiže 5514 m. visoko, vječnim sniegom i ledom pokrit vulkan, s kojega prama moru hrle ledene rieke.

Mnogi je Amerikanac pokušao, da se

uzgne na taj brieg, ali mu to nije za rukom pošlo. Prvi je lanjske godine zahvatio najvišu mu točku talijanski princ Amadeo, poznati i spretni planinar. Imao je sobom 4 suputnika, 5 vodiča i 10 američkih nosača. Sa ušća rieke Osare, krenuo je 24. lipnja g. 1898. u nutrinju zemlje. Prvih 6 dana spremali su potrebitu prtljavu, a za 16 dana uzašli su četirim saonicama pod rub velikoga ledenjaka. Za 3 dana prošli su preko 37 km. dugog Malaspinovog ledenjaka. Kako naporan bijaše ulaz, vidi se odtuda, što su se za 16 dana uzpeli samo 969 m. visoko. Uzlazu je smetao led, snieg, magla i silne survine, koje im prijetile, da ih žive pokopaju.

28. srpnja zahvatili su Newtonov ledenjak (2731 m.) i došli pod podnožje Elije. U visini od 4000 m. očutiše glavobolju, težko disanje i poznatu planinsku utrudjenost i svakih 5, 6 časaka morali su počivati.

Napokon zagledaju široki snježni vrh Elije i 31. srpnja o podne, a nakon ulaza od 10 ura, stupi princ Amadeo na najvišu točku nakon 38-dnevнoga putovanja. Vrieme bijaše mirno i jasno;

toplomjer je pokazivao — 120, tlakomjer 385 mm. Nakon odmora od 1 ure i $\frac{1}{4}$ oprostio se briegom, a za 2 ure i $\frac{1}{4}$ bijahu na sedlu s kojega su u jutro pošli bili, 11. kolovoza prispjela je ciela ekspedicija živa i zdrava u Yukatanski zaljev i tu se ukrcala.

Thallerova „kula“. Za cielo će zanimati naše čitatelje, da čuju nešto o toj »kulici« (danas je zovemo »kolibicom«), koja se sa svih strana javlja oku na pogled, a ka kojoj se i domaći i strani svjet rado uzpinje, da od nje, kao s najljepše točke naših brda, motri ubavu požežku dolinu.

Dne 12. ožujka 1827. godine u 11 i pô sati prije podne — dakle prije 72 godine — postavljen je bio svečanim načinom temeljni kamen današnjoj Thallerovoj kolibi. Tomu su činu pribivale mnoge ondašnje odlične ličnosti, a pribivao mu i sadašnji vlastnik vinograda, g. Filip Thaller, kao učenik IV. razreda gimnazije požežke. Onašnji vlastnik vinograda bijaše Vjekoslav Thaller, kr. poštar požežki i gradiske »odabrane obćine (zastupstva) gospodarstveni predsjednik« (zvan »tribunus plebis«). Sama kula bješe dogotovljena drugu godinu. Od te prvobitne kule postoji danas samo temeljni dio, t. j. podrum. Godine na ime 1854., na dan 23. prosinca u večer zapalio je bio nepoznati zlikovac krov kule, te je s njime izgorio i gornji sprat Medjutim je god. 1855. vinograd prešao u posjed sadašnjega vlastnika, g. Filipa Thallera, koji je kulu na starim temeljima na novo sagradio. U toj se kuli od te godine po starodavnoj tradiciji slavi 12. ožujak, dan, kad je Luka Imbrišinović, bivši povjerenik biskupa zagrebačkoga, saznavši, da se približuje carska vojska, skupio narod na pučki ustananak i protjerao Turke preko Sokolovca prema Savi, pa tako riešio kraj požežki okrtnoga gospodstva njihova.

(*Glasnik žup. požežke.*)

Prvak medju planinarskim vodićima. U planinarstvu dobro je poznat vodič Jacques Balmat, koji se je g. 1787. prvi uzpeo na Montblac, tražeći put, da dobije nagradu, koju je raspisao glasovito Saussure. Za Monte Rosu poznat je Nikola Vincent, za Matterhorn Petar Tanywald i Michel Croz; na Ortleru iztakli su se Haller i Klotz tako, da ih je Julije Payer godine 1872.—1874. poveo na daleki sjever; za Veliki Klek (Grossglockner) osobit je Josip Schnell. U Chamonixu ima 200—250 uztrajnih i naobraženih vodiča od kojih su se nekoji uzeli na Montblanc i po 50 puta. Prvenstvo medju svim do sada poznatim vodićima pripada Matiji Zurbriggenu iz Macugnaga, jer se je do sada uzpeo najviše. Sa Englezom W. M. Conwayem uzašao je na 6888 m. (20.780 stopa) visoki Pioneer Peak u Himalaji. Svi bijahu od pratinje slabici i lovmi, nu Zurbriggen bijaše kadar da puši cigaru. Samo kad se gihao, očuio je slabljinu; nije mogao da zaputi cipele, a da nebi duboko dahnuo, nu ipak se pouzdavao u svoju snagu, da bi još 2000 m. svladao.

Godine 1895 uzlazio je sa Fitz Geraldom na južne Alpe u Zelandiji, a g. 1897 pokušali su da se u Čilu uzpnu na vulkan Acuncagua. Fitz-Gerald ostao je nekoliko stotina metara daleko nu Zurbriggen se vinu do 6970 m. visoko, do koje visine do sada čovjek »nije« došao. Acuncagua da je visok 24.000' (7320 m.) Ovoga muža odabrao si je glasoviti Angelo Mossa (o kojem bijaše na ovome mjestu već opetovanog govora), da na njemu prouči fiziologiju čovjeka na Alpama. Iztraživao ga je g. 1894. kad mu bijašo 38 godina, vagao je 67 kgr.; visok bijaše 1.68 m., objam mu prsiju iznosio 0'91 m.

Mossa nije u njemu našao fizičnih i funkcionalnih razlika, kojih nebi bilo i u drugih ljudi.

Željeznička pruga iz Rieke u Karlovac. Željeznička prelazi iz kolodvora na Rieci (3 m.)^{*} cestom, a odmah zatim visokim projekom u Kalvarski prorov (450 m. dug), i željezničkim mostom preko Rječine, odkuda zakrene prama Martinšćici i velikim nasipom prama Sv. Ani u Dragi. Prije, no što je simo došla, nalazi opet u duboki prsječi pod zidanim mostom i krene na veliki sv. Anski nasip, odkuda se lančano nadje do Zale drage, gdje je postaja za grad Bakar (262 m.). Tu prolazi drugim prorovom (79 m.) na ponikvarski nasip i zavine pod kamenitim vrhovima do Meje (451 m.) i Plase (617 m.) do kuda je vidik na more otvoren. Od ovdje se svija u $\frac{3}{4}$ kruga, minuv više prosjeka, prema postaji Lič (816 m.) gdje ostavlja pusti kras, stupiv u pojaz bukve i crnogorce. Kada pruga mine opet veliki prsječi, zadje u Kobiljački prorov (535 m.), koji vodi izpod Probijene drage, a kad si izašao, otvara se vidik na Ličko polje i na okolišne visoke briegove (Bitoraj, Javorje, Viševicu), a za malo i na Fužinu (728 m.), gdje je nad Ličankom sagradjen 24 m. visoki željezni most, a malo dalje probit isto toliko visok prsječ i prorov Sljeme (337 m. dug), najviša točka na pruzi (879 m.). Prama postaji Lokve (802 m.) još je i drugi prorov Bukovac kad se otvara veleban vidik na ogromni Risnjak i njegove vrhove. Od Lokava do Delnica (730 m.) prolazi pruga bujnom šumom crnogorce.

U tehničkom pogledu najzanimljiva je pruga od Delnica do Skrada (647 m.), jer dočim se je sada probijala šestokim vaspencem, počima na tom razmaku pjeskar i škriljevac. Ove dvije vrsti kamena lahko odronjuju, zato ih valjalo podzidati i mnogobrojne propuste sagraditi. Još su tu i tri prorova: Resnjak (198 m. dug), Vodenjak (370 m. dug) i Kupjak (1223 m. dug), najdulji na ovoj pruzi. Prama Skradu pruga se preko šume svija i s ovoga zavoja gleda putnik preko doline brodske sve do imposantnoga kranjskoga Sniežnika.

Od komorskih Moravica (420 m.) vodi pruga dolinom Dobre do Vrbovskoga (379 m.) i pro-

* Znači visinu kolodvora, visine pojedinih postaja i duljinu prorova ili tunela polag službenih podataka.

šav kroz tri prorova, hrli dubokom jarugom do Gomirja (352 m.), gdje se iztakne tubasti Klek, a za malo pod njim i Ogulin (325 m.). Sada ide vlak neko vrieme jugo-izločno, svija se mnogim prosjekama te pada prama Tounju (246 m.). Tik ove postaje zadivi se putnik visini, nad kojom juri i podnožnomu prođoru, na koji izbjiga Tounjčica. Dalje od Tounja globornički je viadukt sa tri otvora, onda postaja Generalski stol (193 m.) i Dugaresa (131 m.), gdje neko vrieme željeznicu uz kao trava zelenu Mrežnicu juri te prošav Kupskim mostom u Karlovcu (114 m.) svršava.

I velikoj nestashiću vode na toj se je pruzi doskočilo. U Fužini dva sa parna stroja, svaki od 36 konjskih sila, kojima se diže voda do ličke postaje 133 m. visoko. Od ovuda teče preko svih postaja i stražarnica do postaje bakerske u Zaloj dragi, te i žitelje pitkom vodom obskrbljuje. Još su dva parna stroja u Ogulinu i Generalskom stolu, nu svaki samo od 8 konjskih sila.

Meteorologijska postaja na Triglavu. »Slovensko plan. društvo« uredilo je meteorologijsku postaju na Kredarici u Triglavskoj kući (2515 m.), tri četvrt ure daleko od Triglava. Ministarstvo za bogoslovje i nastavu, kao i osredniji zavod za meteorologiju i zemaljski magnetizam u Beču, darovalo je družtvu dragocjene strojeve, kao barograf, tlakomjer-samopisac i tlakomjerni topoljer. Opažanja bilježi tamošnji čuvan. Ovo je najviša meteorološka postaja spomenutoga društva.

Svjetionik na Stansehornu u Švicarskoj zapaljuje se svake večeri u $\frac{1}{2}$ 10 i svjeti jakošću od 25.000 svieća. Razsvjetljuje susjedne bribove i ledenjake i segne do Vierwalštadskega jezera i grada Luzerna. Sa Šwarzwalda i Vogesa prikazuje se taj svjetionik kao ogromna repatrica.

Njemačko i austrijsko planinarsko društvo imalo je ovogodišnju glavnu skupštinu u Pasovi. Iz izvještaja za g. 1898/99. razabiremo, da to društvo ima 44.425 člana i 257 podružnica. Ono ima i mirovinski fond iz kojega dobiva podporu 59 vodiča i 18 udova.

Najstudenije mjesto na zemljji je Werbhojansk u iztočnoj Sibiriji, što leži pod $67^{\circ}50'$ sjeverne širine. U mjesecu sječnju iznosi mu srednja temperatura $-51^{\circ}5' C.$, a znade živa pasti i do $-64^{\circ} C.$. Kako je ljeto toplo, ima to mjesto i svoju floru i pod prostim nebom rastuće biline podnose i dulje vremena veoma nizku temperaturu.

Planinarstvo u Tirolu. Prošle godine bilaše u Tirolu 13.000 alpinista, koji su poduzeli 8084 visokih uzlaza. Godine 1897. bilo ih je 10.851 sa 6130 uzlaza. Ovamo nisu ubrojeni

uzlazi bez vodiča, kao ljetni i zimski gostovi. Visokim planinarstvom umnožali su se i vodiči; g. 1897., bilo ih je 611, g. 1898., 635.

Švicarski alpinski klub ima ljetos 42 podružnice i 5612 članova. Prva je podružnica ona u Genfu, jer broji 536 članova.

Planina Vitoša. Grad Sofija (Sredec), današnja metropola kneževine Bugarske, leži usred Sofijskog polja, koje je 60 km. široko. Ša sjevera ga uveličavaju visovi Balkana, sa juga planina Vitoša (2300 m.) na koju se iz grada otvara prekrasna panorama. Akoprem je do planine 3 sata hoda, ipak se u čistu zraku vide šume i pećine, a do kasno u ljetu pokriva mu tjemenicu snieg.

Na Vitošu se uzlazi iz Sofije iz Kneževa, iz Dragalevca ili Begler Čiflika, odkuda je put najpovoljniji i najkraći. Obronci su planine zarašli šikarom i slabom šumom, a mjestimice su guštići neprolazni. Tu raste Gentiana bulgarica i Mulgedium sonchifolium, a od ptica ima u jatima jarebica. U većim visinama raste jela i smreka, a daleke prostore pokriva smrčina (*Juniperus nana*). Sljeme planine pokrivaju planinski lazovi bujne trave i razne biline. Spominjemo žarkocrveni *Geum coccineum* i *Senecio erubescens*, bieli *Chamaemelum caucasicum*, *Primula exigua*, *Dianthus microlepis*, *Campanula Steveni*. Dosadni su na Vitoši podivljali psi, koji stranca napadaju poput vukova i valja ih strijetati, a nisu riedki i medjedi.

Vegetacija je osobito bujna uz potoke i potoci, u uvalama i prodolima.

Maglena mora. Medju značajne planinske pojave spadaju i u našoj domovini maglena mora, koja se osobito lijepo prikazuje na nekojim mjestima u Gorskom kotaru, naročito pak u Skradu (665 m.), koji se ponosi vidikom, kao nijedno mjesto u hrvatskoj Švici. Od Skrada sjeverno, pa sve do kranjskoga Snježnika prostire se na oko duboka dolina puna zelenih brijegevina. U tom nedogledu razilje se s jutra magleno more sa zatonima zaljevima i dragama u kojima se magleni oblaci valjavu poput valova, tu bieli, tamo modrasti, obtićući zelene brijegeve, šila, glavine i rtove. Oko devete ure magleni se oblaci trgaju, a zelene se glavice među njima iztiču poput otoka i poluotoka, a biele stiene, kao da su iz mora iznikli koraljinci. Ovo je najznamenitije magleno more u Gorskom kotaru, ali je zanimivo i ono, što se razlijeva u ogromnoj crnolužkoj ponikvi u kojoj nema brijegevina, označujući oštrim crtama oblik ponikve. Kod Delnica otvara se krasan vidik na magleno more u dolinu brodsku od »starih korita«, a već je i ono, što se stere u Jasenačkom polju, na Velikoj Kapeli.